

Mutta on siellä muitakin eläimiä kuin kaloja. Satta ojentaa haavin minulle ja huomaan suurimman koskikorennon toukan jonka olen koskaan nähnyt. *Isoperlat* ja *Diurat* tuntuvat tämän rinnalla vaivaisille ilmestyksille. Haavissa on täysikasvuinen jymykorri, *Dinocras cephalotes*. ”Kainalokarvat” eli lonkkien tyvillä olevat vaaleat kidustupsut erottuvat hyvin, tätä ei sokea Reettakaan voi sekoittaa mihinkään toiseen koskikorennotajiin. Otan korrin mukaani ja varmistan määrityksen toimistolla. En muistanutkaan, miten harvinainen laji on kyseessä. Erkinaron veljesten (Heikki & Jaakko) julkaisussa (*Ent. Fennica* 2003) laji mainitaan vain Kietsimäjoen ja Inarinjoen yhtymäkohdasta, eli virtavedestä Suomen ja Norjan rajalla. Erkinarotkin tämän lajin havaitsivat ensimmäisen kerran sähkökalastamalla ja yrittivät myöhemmin etsiä lajia muualtakin Inarin Lapista, vailla menestystä. Jymykorri on levinneisyydeltään länsieurooppalainen laji, jota ei ole tavattu Venäjältä; havaintoni on siis paitsi Suomen myös koko Euroopan itäisin. Ja mikä mielenkiintoista, tämä puro, jolta jymykorin sähköitimme, kuuluu vesistöön joka laskee Venäjän puolelle Tuulomajokeen.

Koska jymykorri on silmiinpistävän suuri ja muidenkin kuin hyönteishemmojen havaittavissa, olisi luultavaa että lajista olisi paljon havaintoja, jos se olisi yleinen. Näin ei kuitenkaan ole, vaan laji on harvinainen. On mahdollista, että laji suosii suvantojen tai järvien alapuolisia luusuakoskia. Jymykorri on vuoden 2010 Punaissä kirjassa luokiteltu vaarantuneeksi (VU). Lajin statuksen pudottamiselle ei mielestäni ole tarvetta, vaikka levinneisyysalue tämän yhden uuden havainnon perusteella laajenikin itään. Jymykorin paikalliset populaatiot voivat olla pieniä ja populaatioiden väliset etäisyydet voivat Suomessa levinneisyyden rajoilla olla suuria. Sähkökalastajien, perhokalastajien ja muiden virtavesistä kiinnostuneiden kannattaakin pitää jymykorri mielessä pohjoisilla vesillä kahlatessa.

Harvinainen jymykorri (*Dinocras cephalotes*), Fennoskandian suurin koskikorento. Kuva: Jukka Salmela

Näytteenotto on tarpeellista sammalkartoituksissa

RIIKKA JUUTINEN JA KIMMO SYRJÄNEN, SAMMALTYÖRYHMÄ

Vuodesta 2012 alkaen käydyissä alueellisissa lajisuojelupalaverissa on noussut esille muutamia toistuvia teemoja, joista yksi liittyy näytteiden keräämiseen ja tallettamiseen. Sammalista ja muista vaikeasti tunnistettavista lajiryhmistä on yleensä välttämätöntä kerätä näyte lajinmäärityksen mikroskooppista varmistamista varten. Nämä näytteet on myös tallennettava pysyvästi, jotta niihin on mahdollista myöhemmin palata. Luonnontieteellisten museoiden kokoelmiin talletetut näytteet toimivat havaintojen todisteina. Museonäytteet ovat samalla tieteilisen tutkimuksen välineitä ja merkittävä osa luonnontieteellisten museoiden pääomaa. Näytteet ovat keskeisiä myös uhanalaisuuden arvioinnissa ja lajien levinneisyyden dokumentoinnissa. Näytteiden toimittaminen luonnontieteellisille museoille tulisi olla osa ympäristöhallinnon ja museoiden sujuvaa yhteistyötä.

Hyvät käytännöt lajihavaintojen dokumentoinnissa lisäävät kartoitustyön uskottavuutta ja parantavat tiedon luotettavuutta. Uhanalaisten, ja etenkin erityisesti suojeltavien ja direktiivilajien havainnoilla saattaa olla käytännön vaikutuksia kaavoitukseen tai muuhun maankäytön suunnitteluun. Näissä tilanteissa on maanomistajan oikeusturvan kannalta erittäin tärkeää, että määritykset ovat luotettavia ja tarvittaessa varmistettavissa julkisissa kokoelmissa. Asiaan kiinnitettiin huomiota myös SYKessä valmisteltaessa ehdotusta lajisuojelun toimintaohjelmaa varten.

Lajitietoa käyttävien tahojen voi olla jälkikäteen mahdotonta arvioida, mikä näytteenotto havainto kenenkin tekemänä on luotettava. Määritysvirheitä voi sattua - ja sattuu - kenelle tahansa, lisäksi taksonomia tai määrityksessä käytetyt tuntomerkit voivat muuttua. Sammaltöryhmä suosittelee, että valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisten sammalten havaintopaikoilta kerätään systemaattisesti aina todistenäytteet. Näytteet talletetaan Helsingin (H), Turun (TUR), Kuopion (KUO), Jyväskylän (JYV) tai Oulun (OULU) luonnontieteellisen museon kokoelmiin. Museoista annetaan kysyttäessä lisätietoja näytteiden toimittamisesta. Tieto uhanalaisen lajin näytteen säilytyspaikasta on tulee aina toimittaa myös Hertta Eliölajit -järjestelmään.

Lähtökohtaisesti näytteenoton sammalhavainto on epäilyttävä ja sen hylkäämistä tulee aina harkita

Vanhille näytteenotomille esim. kirjallisuuteen pohjautuville havainnoille ei usein ole enää mitään tehtävissä. Yksityiskokoelmien näytteet saattavat ajan myötä hautautua kotien ja toimistojen ullakoille ja varastojen pahlavilaatikoihin, josta jälkipolvi kiikuttaa ne tilaisuuden tullen kaatopaikalle. Hälytyskellojen tulisi soida aina kun ollaan tallentamassa uutta näytteenotonta aineistoa Herttaan. Havaintojen tekijöiltä voi jälkikäteen yrittää tiedustella näytteistä ja tarvittaessa tulee ottaa yhteyttä lajiryhmän asiantunti-

jaan havainnon luotettavuuden arvioimiseksi. Yhä useampi konsultti kokoaa luontoselvitysten yhteydessä tietoja myös sammalista, mutta vain osa kerää näytteitä ja toimittaa ne julkisiin kokoelmiin. Näytteiden puuttuessa havaintojen luotettavuutta ei ole helppo arvioida – on selvää, että osa Herttaan tallennetuista näytteettömistä sammalhavainnoista on virheellisiä.

Esimerkiksi ELY-keskuksissa ja Metsähallituksessa työ sopimuksia ja toimeksiantoja laadittaessa tulee aiempaa selkeämmin huomioida näytteiden käsittely ja museoon toimittaminen osaksi toimintakulttuuria ja sopimusehtoja.

Näytteenotto on osittain luvanvaraista

Näytteitä kerätessä on hyvä muistaa, että rauhoitettujen ja direktiivilajien kerääminen vaatii aina luvan ELY-keskukselta. Suojelualueilla luvan muiden kuin direktiivilajien näytteenottoon antaa maanomistaja.

Kerää harkiten ja tee muistiinpanoja

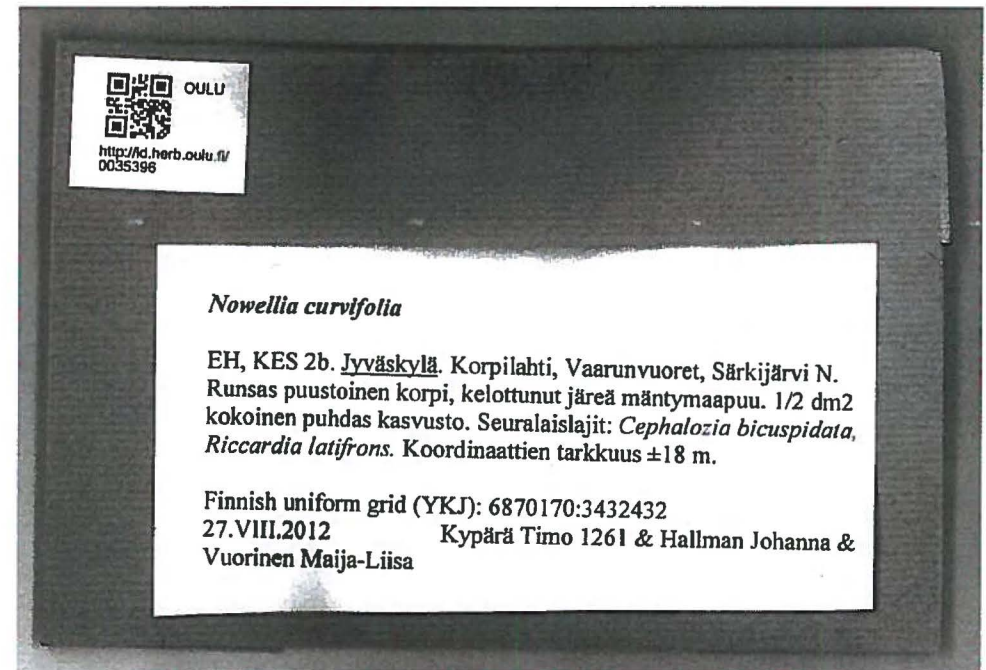
Tieteellisen museonäytteen keruu ja etiketointi tulisi olla osa jokaisen biologin ja luontokartoittajan ammattitaitoa. Ympäristöhallinnon asiantuntijoillakin on tässä suhteessa vielä parannettavaa. Eri eliöryhmillä on toki omat keruutekniikkaansa ja vakiintuneet toimintatavat näytteiden käsittelyssä. Sammalten keruu on hyvin helppoa, koska näytteitä ei tarvitse juurikaan käsitellä. Keruutiedot, kuten keruunumero, päivämäärä, kasvupaikan sijainti ja elinympäristön kuvaus, havainnot lajin runsaudesta ja kasvustojen laajuudesta, arvio suojele- tai hoitotarpeesta, seuralaislajit ja tärkeimpänä mahdollisimman tarkka gps-koordinaatti, on paras kirjata ylös paikan päällä. Näytepusseina sammalilla ovat parhaita erikokoiset paperipussit. On mielekkäintä kerätä kukin näyte omaan pussiinsa. Näytteen voi antaa kuivua keruupussissa sopivan ilmavassa ja kuivassa ympäristössä, tällöin se myös litistyy riittävästi museokuoreen säilömistä varten.

Näytteeseen kannattaa ottaa riittävästi materiaalia, eli kasvustoa noin neliösentistä puoleen neliödesimetriin. Museonäytteen on tarkoitus toimia tieteellisessä tutkimuksessa useiden vuosikymmenten tai vuosisatojen ajan. Aiemmin tuntemattomista esiintymistä tulee aina kerätä näyte, mutta tarkassa seurannassa olevilla esiintymillä ole aina mielekästä. Näytteenotolla ei saa koskaan vaarantaa esiintymän säilymistä. Jos määrittäminen on tarpeellista varmistaa tiiviissä seurannassa olevilla esiintymillä niin useimmiten riittää yhden tai kahden version pieni näyte, jonka ottaminen ei vaikuta esiintymään.

Kokoelmanäytteinä tunnistamiseen tarkoitetut mikronäytteet eivät kuitenkaan ole hyviä, koska ne ovat silppuna jo muutaman preparointikerran jälkeen. Hyvin pienikokoisesta näytteestä kannattaa tehdä kestopreparaatti jos sen haluaa museoida.

Hyvä etiketti kruunaa näytteen

Edellä luetellut keruupaikalla ylöskirjatut tiedot tallennetaan digitaaliseen muotoon Excel-taulukoksi ja tulostetaan näyte-etiketiksi. Mikäli etikettien tulostus tehdään museolla, tulee näytteistä ja taulukkotiedostosta ehdottomasti löytyä yksilöivät keruunumerot, jotta oikea etiketti ja näyte löytävät toisensa. Museoiden rekisteröintikäytännöt vaihtelevat, joten ennen tietojen taulukoimista ja etikettien tekoa on syytä olla yhteydessä museon henkilökuntaan tarkempien ohjeiden, esim. mahdollisen tallennuspohjan saamiseksi. Tietojen toimittaminen tallennuspohjalla nopeuttaa näytteiden käsittelyä museoissa, niiden päätymistä rekistereihin ja aikanaan Lajitietokeskuksen kautta kaikkien saataville.

Oikeaoppisesti talletettu ja etiketoitu sammalnäyte, jonka perusteella lajin määrittäminen voidaan myöhemmin varmistaa ja kasvupaikalle palata